

RAQAMLI TA'LIM VA KASBIY KOMPETENSIYALAR NAZARIYASI

Abduraxmanov Shavkatjon Ashurovich

Filologiya fanlari nomzodi Dotsent

Tursunova Zilola Dalijon qizi

Namangan Davlat Universiteti kurs Doktorantura talabasi

Annotatsiya. Ushbu tezisda raqamli ta'limning mazmuni, rivojlanish yo'nalishlari va kasbiy kompetensiyalar bilan o'zaro bog'liqligi nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar vositasida ta'limning yangi shakllari, raqamli savodxonlik, axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish ko'nikmalari va ularning mehnat bozoriga ta'siri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim, kompetensiya, kasbiy rivojlanish, axborot texnologiyalari, raqamli savodxonlik, o'qitish metodlari.

Zamonaviy dunyoda raqamli texnologiyalar hayotning barcha sohalariga chuqur kirib bordi. Ta'lim tizimi ham bu jarayondan mustasno emas. An'anaviy ta'lim shakllari o'zgarib, ularning o'rnini raqamli vositalar bilan boyitilgan, interaktiv va moslashuvchan tizimlar egallamoqda. Bu o'zgarishlar ta'lim sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatibgina qolmay, balki mutaxassislar uchun zarur bo'lgan kasbiy kompetensiyalar tizimini qayta shakllantirish zaruratini tug'dirmoqda.

Raqamli ta'lim – bu elektron platformalar, mobil qurilmalar, internet va boshqa raqamli texnologiyalar orqali amalga oshiriladigan ta'lim jarayonidir. Uning asosiy xususiyatlari:

- Moslashuvchanlik (istalgan joy va vaqtda o'qish imkoni),
- Shaxsga yo'naltirilganlik (individual o'quv yo'llari),
- Multimediaviylik (video, audio, animatsiyalar orqali o'qitish),
- Interaktivlik (talaba va o'qituvchi o'rtasidagi ikki tomonlama muloqot).

Ushbu shakldagi ta'lim turli yoshdagi o'quvchilar uchun o'zlashtirish qulayligini oshiradi hamda o'quvchilarni raqamli vositalardan oqilona foydalanishga o'rgatadi.

Kasbiy kompetensiyalar – bu biror kasb yoki sohada muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, munosabat va qadriyatlar majmuidir. Ular quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat:

Asosiy kompetensiyalar – aloqa qilish, fikrlash, muammo yechish qobiliyatlari;

Kasbiy-kommunikativ kompetensiyalar – kasbga oid terminologiyani bilish, o'z fikrini ifodalash;

Axborot-kommunikatsion kompetensiyalar – raqamli texnologiyalar bilan ishlash;

Shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalar – jamoada ishlash, mas'uliyat, moslashuvchanlik.

Bugungi raqamli jamiyatda aynan raqamli kompetensiyalar kasbiy rivojlanishning ajralmas qismiga aylanmoqda.

Raqamli ta'lim kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi. Jumladan:

- Virtual laboratoriyalar yordamida amaliy ko'nikmalar shakllanadi;
- Onlayn kurslar orqali o'z-o'zini rivojlantirish imkoniyati yaratiladi;
- Axborot oqimi bilan ishlash ko'nikmalari ortadi;
- Moslashuvchan o'quv modullari esa shaxsiy kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Raqamli ta'lim shuningdek, uzluksiz ta'lim tamoyiliga mos bo'lib, inson umr bo'yi o'rganishga tayyor bo'lishini rag'batlantiradi.

Har qanday holatda ham raqamli kompetensiya insonning raqamli texnologiyalar borasidagi bilim va amaliy ko'nikmalariga asoslangan holda shakllanadigan, turli vaziyatlarda texnologik vositalardan oqilona foydalana olish xatti-harakatlarini anglatadi. Bu kompetensiya nafaqat texnik jihatdan vositalarni ishlata olishni, balki raqamli muhitda ongli, samarali va xavfsiz harakat qila olishni ham o'z ichiga oladi.

Raqamli savodxonlik darajasi yuqori bo'lgan insonlar raqamli qurilma yoki texnologiyalardan foydalanganda bu jarayonni ongli ravishda boshqarish zaruratini sezmaydi — ular uchun bu xatti-harakatlar tabiiy bo'lib qoladi. Boshqacha aytganda, raqamli texnologiyalar bu shaxslar hayotining ajralmas qismiga aylangan va ularni qachon, qanday holatda ishlatish bo'yicha alohida qaror qabul qilishga ehtiyoj sezilmaydi. Bu esa raqamli kompetensiyaning ong osti darajasida shakllanganligini anglatadi.

Raqamli ko'nikmalar odatda ikki asosiy guruhga ajratiladi: foydalanuvchi ko'nikmalari va professional ko'nikmalar. Foydalanuvchi ko'nikmalariga oddiy kundalik ehtiyojlar uchun zarur bo'lgan texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalari kiradi: masalan, kompyuter, planshet, smartfon kabi qurilmalardan foydalanish, internetda axborot izlash, elektron pochta bilan ishlash, onlayn xizmatlardan foydalanish va hokazo.

Professional raqamli ko'nikmalar esa ancha murakkab va maxsus bilimga asoslangan bo'lib, ularning yordamida raqamli muhitda muayyan sohadagi professional muammolarni hal qilish mumkin bo'ladi. Masalan, dasturlash, ma'lumotlar tahlili, grafik dizayn, raqamli xavfsizlik, sun'iy intellektdan foydalanish va boshqa yuqori darajadagi raqamli faoliyat turlarini shu toifaga kiritish mumkin.

Maxsus raqamli ko'nikmalar esa, o'z navbatida, asosiy va murakkab shakllarga tasniflanadi. Asosiy raqamli ko'nikmalar – bu foydalanuvchining turli texnik

vositalardan foydalanish, fayllarni boshqarish, internet resurslari bilan ishlash, bulutli xizmatlardan foydalanish, ilovalarni o'rnatish va ularni moslashtirish kabi umumiy amaliy harakatlarni o'z ichiga oladi.

Olingan raqamli ko'nikmalar natijasida inson raqamli texnologiyalarni nafaqat shaxsiy hayotda, balki mehnat faoliyatida ham samarali va ijodiy tarzda qo'llay oladi. Bu esa uni nafaqat raqamli savodxon, balki raqamli jihatdan raqobatbardosh shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, yangi texnologik inqilob — ya'ni sun'iy intellekt, robototexnika, virtual va kengaytirilgan haqiqat texnologiyalarining keng qo'llanilishi — ta'lim mazmunini qayta ko'rib chiqishga sabab bo'lmoqda. Bu o'zgarishlar faqat texnik vositalarni ta'lim jarayoniga kiritish bilan cheklanib qolmay, balki o'quvchilar va pedagoglarning raqamli muhitda faoliyat yuritish olish malakalarini rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi.

Raqamlashtirish jarayonining yuqori sur'atlarda kechayotgani insoniyatning har bir a'zosini — ayniqsa, kasbiy faoliyat yuritayotgan mutaxassislarni — yangi raqamli vositalar, platformalar va tizimlardan samarali foydalanishga undamoqda.¹

Xulosa qilib aytganda, raqamli ta'lim zamonaviy jamiyatda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning samarali vositasiga aylandi. Kelajakda ta'lim sohasining raqamli transformatsiyasi davom etar ekan, o'qituvchilar va o'quvchilar zamonaviy kompetensiyalar bilan qurollanishi zarur. Shu bilan birga, raqamli vositalarni to'g'ri, xavfsiz va maqsadli ishlatish madaniyatini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Юлдашева Н.Х. Raqamli iqtisodiyotda kadrlar kompetensiyalarining shakllanishi, Toshkent, 2022.
2. Убайдуллаев, А.Ш. Zamonaviy raqamli pedagogika asoslari, Toshkent, 2021.
3. Исмоилова Ш.Н. Raqamli ta'lim va axborot texnologiyalarining o'zaro integratsiyasi, O'zbekiston pedagogika jurnali, 2023.

¹ Исмоилова Ш.Н. Raqamli ta'lim va axborot texnologiyalarining o'zaro integratsiyasi, O'zbekiston pedagogika jurnali, 2023.